

ÇALIŞMA PSİKOLOJİSİ PSY 335

ELİF CEREN SERT

- Çalışma, tüm zamanlarda bireylerin yaşamlarında yer etmiş önemli bir faaliyet olarak tarihsel perspektifte yerini almış bir kavramdır. Çalışma kavramının tam bir tanımını vermek son derece güçtür. Çalışma, toplumsal koşullara göre değişebilmektedir. Çalışma var olan zamansal, mekansal ve kültürel koşullarla sıkı sıkıya ilişkilidir. Çalışma sözcüğü latince işkence aletini ifade eden ‘tripaliun’ dan türediği görülür. Romalıların ve Yunan uygarlıklarının kullanıldığı labour sözcüğünde ‘zahmet, yorgunluk, acı’ gibi anlamlar çağrıştırmaktadır. Weiss ve Kahn da çalışmayı tanımlarken zorunluluk kontrol ve sınırlamadan bahsetmişlerdi. Bu açıdan ele alındığında çalışma daha çok ceza, eziyet ve işkence gibi anlamlar taşımaktadır.
- Çalışma kavramı dilimizde, çalışmak eylemi olarak tanımlanmaktadır. Çalışma kavramı ise: Bir şey ortaya koymak, oluşturmak, yapmak için zihinsel ve bedensel emek harcamak olarak tanımlanmaktadır.
- Çalışma kavramının birden çok tanımı bulunmaktadır:
- **Çalışma;** Yapmamız gereken, yapmayı tercih edebileceğimiz karşılığında ücret bekleme eğiliminde olduğumuz şeydir. Diğer bir tanıma göre;
- **Çalışma;** Diğer kişilerin yararlanacağı bir mal yada hizmeti üretirken gösterdiği eylem ve çabadır. Çalışma: Fizyolojik yada mekanik anlamda işleyiş, bedensel ve ruhsal bir çaba ile bireyin kendisi yada başkaları için değer ifade eden mal ve hizmetleri üretme faaliyetidir.
- Bir başka tanıma göre ise çalışma insanın bedensel ve zihinsel güçlerini belli bir amaca yönelik olarak ve planlı bir şekilde kullanılabilmesidir. En genel anlamıyla çalışma bir kullanım değeri olan mal ve hizmet üreten her türlü etkinliktir.
- İnsanların yarar sağlamak amacıyla akli, elleri, alet ve makine yardımıyla madde üzerinde uygulandığı ve uyguladığı ve sonunda insanı etkileyerek onu değiştiren eylemlerin tümüdür.
- Çalışmanın bireylerin zaman geçirmek için yaptıkları faaliyet olarak ele alındığı görülmektedir. Görüldüğü üzere bir çok tanımın yapıldığı ve bu tanımlarda ortak noktaların bir mal ve hizmet üretmek olduğu dikkat çekmektedir. Bu noktadan hareketle çalışmayı 3 gruba ayırmak mümkündür.
- Bunlar, bir iktisadi faaliyet yani istihdam karşılığı ödenmeyen ev içi çalışmalar ve gönüllü çalışmadır. Dolayısıyla çalışma için bir iktisadi faaliyet olarak bahsedilebildiği gibi, karşılığı ödenmeyen ev içi çalışmalarını da ifade etmekteyiz. Diğer yandan gönüllü olarak faaliyetlerde görev yapmayı da çalışma olarak ele almak söz konusudur. O halde çalışma kavramı ile sadece karşılığında bir gelir elde etmek için

emek harcamaktan söz edilmemekte herhangi bir gelir elde edilmeden de yapılan işlerinde çalışma olarak ifade edildiği ortaya çıkmaktadır.

• ÇALIŞMANIN ANLAMI

- 3 bölümden oluşmaktadır.
- Birinci bölüm ‘‘çalışma zamanı’’ ikinci bölüm ‘‘çalışma dışında kalan zaman’’ ve son bölüm ise ‘‘uyku zamanıdır’’. Bu dağılım kişiden kişiye değişebilmektedir. Örneğin kimileri için çalışma zamanı kısa, çalışma dışı zaman uzun olabilirken ; kimileri için çalışma zamanı uzun çalışma dışı zaman ve uyku zamanı kısa olabilmektedir.
- Bu 3 lü ayırmda uyku zamanı bireyin herhangi bir aktivitede bulunmadığı zaman olduğu için genelde bireyin yaşamını çalışma zamanı ve çalışma dışı zaman olarak 2’ye ayırma eğilimi daha fazladır. Dolayısıyla bireylerin yaşamlarında ‘‘çalışma yaşamı’’ ve ‘‘çalışma dışı yaşam’’ şeklinde 2 temel yaşam alanı bulunmaktadır.
- **Çalışma dışı yaşam alanı;** bireyin içinde yer aldığı aile, yakın akrabalar, arkadaş grupları, sosyal etkinlikleri sürdürebileceği dernekler gibi sosyal ilişkilerden oluşur. Bu yaşam alanı içinde boş zaman faaliyetleri de yer almaktadır.
- Çalışma dışı yaşamın kapsamı **fizyolojik ihtiyaçlar, çalışma dışı mecburiyetler, boş zaman, aile ve gönüllü çalışma** olarak ele alınmıştır.
- Parker, yaşam alanlarını incelerken, çalışma alanı ile çalışma dışı yaşam alanlarını birbirlerinin tamamlayıcısı olan iki öge şeklinde ele alır. Bu bağlamda çalışma dışı yaşam alanına; psikolojik ihtiyaçların görüldüğü, çalışma dışı zamanın mecburiyetlerin yerine getirildiği ve son olarak özgürce ve onaya tabi olmadan yapılan aktivitelerin gerçekleştiği zamandır.
- Çalışma kavramının anlamı ve değeri, tarihsel süreçte ekonomik gelişmeye paralel olarak her toplumun normları, inançları ve değerleri tarafından belirlenmektedir. Çalışma yaşamın sürekliliğini sağlayan sosyal bir faaliyet olarak,geçmiş insanlığın varoluşuna kadar uzanan insan yaşamının en merkezi alanlarından biridir.
- Çalışmanın anlamı birey açısından yüzyıllardır farklılaşsa da, 20.yüzyılın son çeyreğine kadar çalışma, bireyin merkezi yaşam ilgisi olmayı sürdürmüştür. Çalışmanın anlamını test etmeye yönelik araştırmaların yoğunlaşmasının sebebi ; bireylerin yaşamaya yönelik bakış açılarındaki değişim ve çalışma yaşamını etkileyen gelişmeler olarak sıralanabilir. Son 50 yılda , refah ve eğitim düzeyindeki artışa bağlı olarak çalışmaya ilişkin beklentilerde de bir takım değişiklikler yaşanmaya başlanmıştır.
- Çalışanlar açısından ücret kadar güvenlik ve iyi çalışma şartları da önem kazanmıştır.
- Çok hızlı teknolojik gelişmenin yaşanması çalışmanın anlamının sorgulanmasında etkili olmuştur. İşlerin bilgisayar teknolojileri ile gerçekleştirilmeye başlanması, düşük vasıf gerektiren işleri ortadan kaldırmakta, yüksek vasıflı bir çalışan grubunun ortaya

çıkmasına yol açmaktadır. Bu grubun çalışmaya yönelik tutumu, daha az vasıflı iş gücüne göre farklılık göstermektedir.

Çalışma genel hatlarıyla birey açısından şu anlamlara gelmektedir:

- Çalışma kişinin yaşamını devam ettirmek için ekonomik bir kaynak olma özelliğine sahiptir.
- Çalışma bireye statü sağlamaktadır ki , bazen kişiler için sahip olunan şey , değerinden dolayı değil de sahibine ve ailesine toplumsal yönden itibar sağladığı için anlam kazanır.
- Çalışma bireye belirli bir düzen içinde yaşamasına yardımcı olur. Bireyin çalışması, zaman kullanımı , günün içinde belirli bir zamanı kapsamaması gibi yönleriyle, yaşamın düzene girmesine aracı olur. Bu durumda birey yaşamını belirli bir program içerisine alarak boşlukta kalma riskinden kurtulmaktadır.
- Yeni arkadaşlıklar ve sosyal ilişkiler kurulur. Bu özelliğiyle çalışma, işbirliği kurma, dayanışma, paylaşma gibi sosyal yeteneklerin gelişimine de aracılık etmektedir.
- Çalışma, kişinin kimliğini ve kişiliğini yapılandırır. İşbirliğini öğretir.
- Bireyin elde ettiği gelir kişinin hayatının maddi temelini oluşturur.
- Çalışma bireyin yaratıcılığının artması, yetene, beceri ve gelişiminin sağlanması anlamına gelmektedir.
- Çalışma, bireyin kendisini mutlu, başarılı ve bağımsız hissetmesine yol açar. Bağımsızlığın kaynağı da ekonomik yönüdür.
- Bunun yanı sıra kişinin kişisel hedeflerine ulaşmasını, kendisini tanımasını ve psikolojik tatmine ulaşımında bir araçtır.
- Miller, çalışmayı bir işyerinde gerçekleştirilen çeşitli aktiviteler olarak ifade etmiştir. **Donald ve Havinghurst**, çalışmayı topluma yararlı olma ve hizmette bulunma aracı olarak ele almıştır.
- **Shimmin** ise bu yaklaşımların aksine çalışmayı ‘‘yapılmasından hoşlanılmayan bir eylem olarak’’ ele almıştır.
- **Dubin’in** ‘‘merkezi yaşam ilgisi’’ araştırması, çalışmanın birey açısından anlamını test etmeye yönelik en önemli araştırmalarından biridir. Dubin’in araştırması, günlük

yaşamın önemli bir zaman dilimini işgal eden çalışma yaşamı yanında , bireyin ilgi alanını bölebilecek başka alanlar olabileceğini , bunun özellikle tüketim ve boş zamanları değerlendirme olanaklarının giderek arttığı toplumlarda önem kazandığını ortaya koymaktadır.

- Dubin'in çalışmasında çalışma ve çalışma dışı aktivitelerin göreceli olarak hangisinin bireyin yaşam ilgisi olduğunu saptamaya çalışılmıştır.
- **Morse ve Weiss'ın (1955)** gerçekleştirdiği bir araştırmada, çalışmanın birey açısından önemi test edilmiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında; birey için çalışmanın anlamı oldukça yüksektir. "Çalışma" bireyin yaşamında "merkezi yaşam ilgisi" olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışma saatindeki düşüş, teknolojideki gelişmeler , çalışma şekillerindeki değişim, esneklik uygulamaları vb. gibi bir çok faktör bu değişimin nedenleri arasında sıralanabilir. Çalışmanın yerine "**daha fazla serbest zamana sahip olma**", **çalışmaya daha az vakit ayırarak kişisel gelişime öncelik verme , ailesi ve yakınlarına daha fazla zaman ayırma, daha fazla hobi ve diğer çalışma dışı etkinliklere katılma** bireyin yeni eğilimleri arasındadır.

- **Tarihsel Perspektifte Çalışma Kavramı**

- Tarihin ilk dönemlerinden günümüze değin çalışma, insanların isteyerek veya istemeyerek yada bağımsız olarak yada bir kişiye veya organizasyona bağlı olarak gerçekleştirdikleri bir eylemdir. Çalışmanın anlamını kavramak açısından tarihsel sürecin irdelenmesi önemli görülmüştür. Tarihsel süreç Preendüstriyel dönem, Endüstriyel dönem, Postendüstriyel dönem olarak 3 başlık altında ele alınmıştır.

- **Pre-Endüstriyel Dönemde Çalışma**

Endüstri devriminin yaşandığı 18. yüzyılın 2.yarisına kadar olan dönemdir. Bu toplumlarda ekonomik faaliyetler sadece var olmak için yeterlilik ilkesine göre düzenlenir; çiftçiler yada zanaatkarlar çalışmaya sadece geçimlerini sağlayacakları bir gözle bakarlar. İktisadi yaşam atadan kalma usullerle geleneksel kurallara göre biçimlenir.

Dolayısıyla bu dönemde herkes kendi gereksinimi için mal üretmekteydi. Bu bakımdan pek çok insan için üretmek ve tüketmek tek bir yaşam işlevi olarak birbirleriyle kaynaşıp bütünleşmiştir. Pre-endüstriyel dönemin ilk aşamalarında ücretli çalışmadan söz edilemez. Çalışmaya toplumsa değerler açısından olumlu bakılmakta hatta çalışma aşağılanmaktaydı. Endüstriyel dönemde çalışma insanların ücret almada doğrudan doğruya kendileri ve aileleri ve mensup oldukları topluluklar için yaptıkları işlerdir. Endüstriyel dönemde ise; bunun tersi geçerlidir. Mal ve hizmet piyasa için üretilmiştir. Çalışma ancak endüstriyel dönemde toplumsal hayatta merkezi bir önem kazanmıştır.

Pre-endüstriyel dönem oldukça geniş bir zaman dilimini içermesi nedeniyle kendi içindedeki dönemlere ayrılarak incelenmektedir.

- İlkel Toplumlarda Çalışma
- Köleci Toplumlarda Çalışma
- Feodal Toplum Düzeninde Çalışma
- İlkel Toplumlarda Çalışma: İlkel toplumlarda insanlar, besin toplama, savunma ve üreme fonksiyonlarını yerine getirmekteydi.
- Bu dönemde çalışma ve toplumsal hayat arasında gerçek bir işbirliği vardır. Bu işbirliği topluluğun tüm üyelerince gerçekleşmektedir. İnsanların yalnızca besin toplayarak ve avlanarak varlıklarını sürdürdükleri bu dönemde , emeğin ortaklaşa kullanılması bir yaşam koşuluymuştu.
- İlkel topluluklarda bir ölçüt olarak geçim ekonomisi kavramundan bahsetmek mümkündür. Yani o topluluğun üyelerini besleyebilecek düzeyde bir üretimin yapılması söz konusudur.

Köleci toplumlarda çalışma: Köle emeğinin ortaya çıkışı aslında ilkel toplum yapısındaki mülkiyet işlerinin sertleşmesi ve üretim ilişkisinde bunun belirleyici bir işleve sahip olması sonucu ortaya çıkmıştır. Bu dönemde çalışma , çalışarak bir mal ve hizmet üretme, özgür insanlar için aşağılayıcı bir uğraş olarak ele alındığı için , üretim, köleler , tutsaklar ve halkın aşağı ve hor gördüğü kesimlerce gerçekleştirilmekteydi. Köleler; savaş tutsakları veya başka toplumlardan kaçırılmış insanlardan oluşurdu. Çalışma, köle sınıfına özgü aşağılık bir kavram olarak görülmüştür. Bunun nedeni o dönemde çalışma bir zorunluluk gereği beden üzerine bir denetim kurma süreci olarak algılanıyordu.

- Bu sadece dönemde çalışma, sadece kölelere ait olan bir aktivite olarak gelişmiş , kölelerin dışındaki vatandaşlar düşünme ve siyasal katılım gibi sosyal içerikli faaliyetlerle uğraşmışlardır.
- **Feodal Toplum düzeninde Çalışma:** Feodal toplum düzeni onuncu yüzyıldan endüstri devrimine kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde çalışanlar serflerdir. Serfler mal değildir, alınıp satılamaz ancak üzerinde yaşadığı toprağa ve toprağın sahibine bağlıdırlar ve toprağı işlemek ve ekip biçmekle sorumludurlar. Ticaretin az olduğu feodal toplumda üretim evde yapılmaktaydı. Serfler ve zanaatkarlar üretimlerini hem kendileri için hem de lord ve ailesi için yaparlardı ve tüketirlerdi.

ENDÜSTRİYEL DÖNEMDE ÇALIŞMA

- 1768de James Watt'ın buhar makinesini bulmasıyla başlayan ve daha sonra adeta bir sembol halinde kullanılan endüstrileşme süreci, bir çok alanda ekonomik, sosyal ve siyasal nitelikte değişim getirmiştir. Endüstri devrimi denilen şey, gelişen teknoloji

sonucu el emeğinin makineleşmesi , buhar ve elektrik kuvvetinin makinelere , başka bir deyişle endüstriye uygulanmasıyla gelen o güne kadar ki üretim tekniğinden çok farklı bir üretim biçimiyle başlayan yepyeni bir çağın adıdır.

- Endüstri devrimini sonrası dönemin ortak özellikleri şunlardır;
- İşletme köklü bir biçimde aileden ayrılmıştır.

Endüstri toplumu orijinal iş bölümü modelini getirmiştir. Endüstri toplumu sadece köylüler, tüccarlar, meslek sahipleri ekonomi kesimleri arasında zarureti değil; modern endüstri toplumlarının en belli başlı özelliklerinden biri olan işletme içindeki teknoloji iş bölümünü de zorunlu hale getirmiştir.

- Bir endüstri toplumu sermaye birikimini gerektirir. Endüstri medeniyeti, sermayenin çoğalması için her işçiyi önemli bir sermaye üzerinde çalışmaya zorlar.
- İşverenin yatırımlarını genişletebilmesi amacıyla sermayeyi yenilemek ve çoğaltmak için en düşük maliyete ulaşmak hedeflenir.
- Son olarak işyerine işçilerin toplanması meselesidir. Bütün endüstri toplumları, üretim araçlarının ferdi mülkiyeti ve işçi kitlelerinin teşkilatlanması ile uğraşırlar
- **ENDÜSTRİ DEVRİMİ** ile iş tarladan ve evden fabrikaya taşınmış, büyük halk kitleleri iş aramak için kentlere göç etmeye başlamıştır. Üretim tarlalarda yapılmak yerine, kentlerde yoğunlaşmıştır.
- Çalışma, modern çağda endüstrileşme sürecine paralel olarak, toplumsal yaşamda merkezi bir önem kazanmıştır. Çalışmanın özel alandan toplumsal alana taşınması bu döneme rastlamaktadır. Bu dönemde çalışmanın yaşam biçimi haline gelmesi ile çalışma saatleri arttırılmıştır. Bu dönemin çalışma tarzı endüstrileşme öncesi çalışmaya göre daha disipline daha fazla kurallara dayalı bir sistemi ve yoğun bir işgücünü ifade etmektedir. Bu dönemin temel özellikleri aşağıdaki gibidir:
- Aşırı iş bölümünün mevcudiyeti
- İşin bilimsel olarak örgütlenmesi,
- İşçi sınıfının ortaya çıkması,
- Aşırı rasyonalitedir.
- İş bölümü, çalışmanın ve çalışmanın getirdiği ürünlerin nicelik ve nitelik bakımından bölüştürülmesi anlamına gelmektedir. İş bölümü yada çalışmanın paylaşılması , insanın dışına çıkamayacağı, belli bir çalışma alanı oluşturmaktadır.
- Bu dönemde çalışma adeta zorunlu bir etkinliğe dönüştürülmüş ve bireylerin alternatifsiz kalarak çalışmaları sağlanmıştır. Endüstriyel dönemde çalışma, zihni ve ruhu bütünleştiren bir etkinlik olarak sunulmuştur. Sonuç olarak , endüstriyel dönemde

çalışma bir bütün olarak toplumun merkezinde cereyan eden bir faaliyete dönüşmüş, fabrikalar çalışmanın yürütüldüğü mekanlar olmuştur.

POST-ENDÜSTRİYEL DÖNEMDE ÇALIŞMA

- Endüstri devrimi sonrası, son yüzyılın ikinci yarısında ortaya atılan bir kavramdır. Dünya üzerinde büyük fabrikalara dayalı üretimin, ağır sanayinin hakimiyetindeki sermaye hareketinin giderek hizmetlere dayalı ekonomiye ve daha sonra da bilgiye dayalı ekonomiye geçmesi, post-endüstriyel döneme geçildiğini işaret eden gelişmelerdir. Bu dönemde iş gücünün çehresi çok ciddi anlamda değişim yaşamakta idi. Özellikle teknoloji pek çok işin yapılış şeklini değiştirirken , kendisini yeniliklere uyduran geliştiren bir iş gücü önem kazanmaktaydı.
- Yeni toplumun merkezinin imalattan bilgiye kaymış olması doğal olarak sadece imalat sektöründe işin örgütlenmesinde bazı değişimler getirmekle kalmayıp, aynı zamanda toplumda ki sektörel dağılım içinde bilgi/enformasyon sektörünün ağırlığında da önemli değişiklikler ortaya koymaktadır. Özellikle bilgi işleri merkezi bir öneme sahip olmaktadır. Bu dönemde iş gücü giderek kısalmaktadır. Bu durum çalışma sonrası zaman olan , çalışma dışı yaşama yönelik yaklaşımları da etkilemektedir. Burada ki en önemli etken teknolojik gelişmelerdir.

ÇALIŞMA YAŞAMI İLE İLGİLİ BİLİMSEL GELİŞMELER

- Çalışma psikolojisi; bireysel öğeleri, örgütsel psikolojide grup ve örgüt öğelerini kapsadığı için tercih edilmektedir. Ancak hala her iki alanı yansıttığı kabul edilen çalışma psikolojisi isminin kullanımı yaygındır. Çalışma psikolojisinin konuları her ne kadar sanayi/örgüt psikolojisi konuları ile aynı ise de gelişmesi ve günümüzdeki konumu açısından farklılıklar göstermektedir. O nedenle Avrupada bu alandaki gelişmelere bağlı kısaca değinilecektir.
- **Çalışma Psikolojisinin Avrupa Ülkelerinde Gelişimi**
- Avrupa ülkelerinde bu alanda 1920'den önce yapılmış bazı çalışmalar vardır. LO ,Patrizi Modena , Italyada 1889'da bir çalışma psikolojisi Laboratuvarı kurmuştur. Lahy Fransa'da demiryolu mühendisleri için iş tasarımı ve seçme konuları incelenmiştir. İngilterede 1918'de Lahy Fransa'da demiryolu mühendisleri için iş tasarımı ve seçme konuları incelemiştir. 1918'de İngilterede Sanayi Yorgunluk Araştırma Kurulu oluşturulmuştur. 1919'da Almanya ve İsviçre'de seçme testleri programları uygulanmaya başlamıştır. 1920'de Polonya'nın Krakow kentinde Psikoteknik Enstitüsü kurulmuştur.
- İskandinav Ülkeleri: Bu ülkelerde psikoloji dalında eğitim gören öğrenci sayısı artmaktadır, ancak ilgi alanları çalışma psikolojisinden daha çok psikoterapi dalıdır. Buna rağmen Örneğin; İsveç, Avrupada çalışma psikolojisi dalında en gelişmiş ülkedir. Katılım ve iş tasarımı projeleriyle tanınmıştır.

- Hollanda: Bu ülkede çalışma psikologlarının oranı daha yüksektir. Daha belirgin iş piyasası mevcuttur. İşletmelerin bu daha talebi yüksek olduğu kadar öğrencilerin de talebi fazladır. Ancak gene daha çok öğrenci talebi klinik ve sosyal psikoloji alanlarındadır.
- Almanya: 1920 ve 1930'larda yaygın olan psikoteknikler daha sonra kapatılmıştır. 1942'de bu dalda eğitim görenlere mesleki diploma verilmeye başlamıştır II. Dünya Savaşından sonra çalışma psikolojisi yeniden gelişmeye başlamıştır.
- İtalya: İlk çalışma psikolojisi kürsüsü 1965'de Milano'da, ikincisi 1967'de Paduada kurulmuştur. 1969'da İtalyan Psikoloji cemiyeti ve İtalyan sanayi Psikologları Derneği kurulmuştur. Çalışma Psikologları sanayide çalışmaktadır. Uygulamalıdan çok bilimsel yaklaşımı benimsemektedirler. Personel departmanında uzman yada sendika temsilcisi gibi pozisyonlarda görev almaktadırlar. Tam zamanlı istihdam edilenler az sayıdadır. Çalışma psikoloğunun mesleki statüsü İtalya'da düşüktür. İtalyan çalışma psikologlarının günümüzde üzerinde durdukları konular şöyledir: İtalyan tarzı örgütlenme sorunu , pazarlık eğitimi, örgütsel davranış, karar verme , risk alma, güç eşitleme stratejisi, örgütsel değişim ve çatışma, maaliyeti düşürerek etkinliği artırma ve az çalışma ile daha çok üretme.
- Bir meslek Dalı olarak Çalışma Psikolojisinin Bugünkü Durumu
- Çalışma psikologların deneyimleri bilimsel araştırmaların örgütsel sorunları çözmediğini göstermiştir. O nedenle uygulamacıların yaklaşımı kendi deneyimlerinin ışığında müşterileri ile etkileşimde bulunarak fikirlerinin denenmesini temel almaktadır. Bu tür uygulamacı yaklaşım ilk kez 1946'da Kurt Lewin'in geliştirdiği eylemsel araştırma kavramında ortaya çıkmıştır.
- Eylemsel araştırma işletmede çalışanların eylemsel becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. O nedenle beceri kazandıran bilim olarak tanımlanabilir. Eylemsel araştırmanın geliştirdiği beceriler çoğunlukla bireyler arası ilişkiler ve sorun çözümü ile ilgilidir.
- Eylemsel araştırma türünde araştırmaların tutulması, gelecekte eğitim programlarının daha çok deneyimsel olacağına işaret etmektedir. Günümüzde bu alanda yapılan artan sayıda uygulama bu görüşü desteklemektedir. Artık işletmeler daha çok saha çalışması projeleri, sosyal beceri eğitimi, ve deneyime dayalı öğrenme egzersizleri veren programlara rağbet etmektedirler. Eylemsel araştırma aynı zamanda katılımcı yönetim ve örgüt geliştirmenin temelini oluşturmaktadır; tüm bunlara ek olarak işletme amaçlarının başarılmasında esas görevin insan kaynaklarının sorumluluğunda olduğu görüşünün gelişmesine e yardımcı olmuştur.
- **Çalışma Psikolojisinin Geleceği**

- Sosyal bilimler disiplininin içinde yer alabileceği ihtimalinin kuvvetli olduğu düşünülmektedir.
- Avrupa da çalışma psikolojisinin durumunu genel olarak özetlersek, bu bilim dalının son 20 yılda çok geliştiği söylenebilir . Tüm avrupa ülkelerinde eğitim programlarında artış göstermektedir. Araştırma ve müdahale çeşitlerinde ve yayın sayısında artış vardır. Diğer sosyal bilim dalları ile iletişim ve fikir alışverişi mevcuttur. Ancak bütün bu olumlu gelişmelere karşın çalışma psikolojisi tam olarak mesleki kimliğine kavuşmuştur denemediği, genelde mesleki bir grup olarak piyasada tanınan bir güç oluşturdukları da söylenemez. Bunun önemli bir nedeni çalışma psikologlarının çoğunun piyasadan çok akademik kadrolarda çalışmalarına bağlanmaktadır.

3. ÇALIŞMA KAVRAMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER

- Çalışmaya yönelik yaklaşımlar temelde 2 noktada toplanmaktadır. Bunlardan ilki; çalışmayı bireyle özdeşleştiren ve bireyin yaşamında olmazsa olmaz olarak değerlendiren olumlu görüştür. Diğeri ise çalışmayı reddeden çalışmaya olumlu anlam yüklemeyen çalışmanın kölelere has bir görev olduğunu iddia eden ve çalışmayı aşağılayıcı ve eziyet verici bir aktivite olarak gören olumsuz görüştür.
- **Çalışmayı Olumlayan Düşünürler**
- Marx; çalışmayı olumlamaktadır ve insan için önemli bir gereksinim olduğunu belirtir. Dolayısıyla Marx'a göre çalışma insanın metabolizması gereği doğal olarak gerçekleştirdiği bir aktivitedir. Marx günümüzde bir dayatma bir para kazanma yöntemi olması , kendi başına amaç taşıyan bir etkinlik olmaması nedeniyle sıkıcı bir duruma gelen çalışmanın aslında zevkli bir etkinlik olduğunu belirtmiştir. Çünkü Marx'a göre çalışma bir yandan insan gereksinimini karşılayan başka bir değişken , insanın temel niteliğini nesnelleştirmiş olmasının bilincine vardıratan bir etkinlik bir yandan da insanın temel doğasının gereksinimi denk düşen bir nesne yaratmanın doğrudan zevkini duyumsatan bir etkinliktir.
- Marx için, emeğin maddi sonuçları , yegane insan özelliklerini somutlaştırdıkları sürece önemliydi. Marx' a göre çalışmanın gerekli acısını maddi ödüller ile satın alınan zevklerle değiş tokuş ederek bireyler kendilerini gerçekleştirme yolunda ilerleyebilirlerdi.
- **Marx'ın** yorumuna göre çalışma bizzat çalışana haz ve hoşnutluk vermeli , sadece ihtiyaçlarını karşılayan bir emek tüketimi değil nesnelleştirmesi olmalıdır.
- **Adam Smith**, çalışmayı gelişmenin olmazsa olmaz şartlarından biri olarak görür. Smith'e göre; insanlar ne kadar çok çalışırlarsa üretimin örgütlenişinde uzmanlaşma ve iş bölümü ne kadar artarsa ülkelerin o kadar zengin olacağını savunmaktaydı.

- **Sigmund Freud'a göre;** geliştirdiği psikanalitik kurama göre çalışmayı; çatışma, engellenme, bunalım , kaygı ve tedirginliklerle birlikte benliği baskı altında tutan ruhsal enerjinin dışa vurulmasında bir çeşit araç olarak görmektedir. Freud çalışmayı hertürlü doygunluğa ulaşmak ve gereksinimleri karşılamak ; sıkıntı çekmek , çalışmaya katlanmak şeklinde yorumladığı için çalışmaya olumsuz bir yaklaşım sergilediği izlenimi ortaya ıksada , aslında çalışmanın bu itici gücünün cinsellik ve saldırganlık içgüdülerinin toplumsallaşarak çalışma biçiminde ortaya çıkmasıyla da uygarlık, maddi ve düşünce zenginliğinin ortak birikiminin oluşumuna katkı sağladığını ileri sürer. Böylelikle Freud'a göre çalışma; insanın doğasında olan cinsellik ve saldırganlık gibi iki temel güdüyü toplumsallaştıran en önemli araçtır.
- **ÇALIşMAYI OLUMSUZLAYAN DüşüNüRLER**
- **Anarşistler;** cretli çalışmayı/işi reddetmişler ve ücretli işgücü sistemini kınamışlardır. Paul Lafargue, çalışmayı yetiştiği dönemde ve evre koşullarında insanlık dışı görür ve çalışmayı reddeder.
- **Bertrand Russell;** modern dünyada çalışmanın erdem olduğuna inanma yüzünden çok büyük zarar olduğunu ve mutluluğa giden yolun, çalışmanın örgütlü bir düzen içinde azaltılmasından geçtiğini ifade eder.
- **Friedrich Hegel;** de çalışmaya ilişkin bakış açısı olumsuzdur. Hegel, 'çalışmanın güdülerin dolaysız tahmininin ertelenmesini gerektirdiğini, verim enerjilerini doğanın ben'e kabul ettirdiği yasalar altında , üstünde çalışan cisme aktardığını iddia eder.
- **Eric Fromm;** bireyin zgrlgn kybetmemesi açısından çalışmaya yaşamında önem vermeme gerektiğini aksi durumda ise çalışması yani emeği ile bir köle durumuna geleceğini savunmuştur.
- **Gorz;** Sosyal alışma sresinin azaltılmasından yana olup kimse mesleğini günde 4 saaten fazla yapmasın düşüncesini ileri sürmüştür. Böylelikle kalan zamanlarda bireyler, kendi kendilerinin işlerini yapabilecek zamana sahip olacak hatta kendilerini geliştirme firsatı bulacaklardır. Bu nedenle de Gorz çalışmayı reddeder.
- **BİREYİN YAşAMINDA ALIşMA**
- Kişinin bedensel ve zihinsel olarak herhangi bir yönde emek vermesi ve bundan ekonomik, psikolojik, sosyal ve kültürel rolleri açısından tatmin sağlaması durumudur. Yetişkinlik dönemi ile birlikte , birey iş ve meslek yaşamına adım atmaktadır. Bireyin yaşam sresinde önemli yer tutmaktadır. Bu surecin başlamasıyla uzun yıllar süren ve emeklilik süresince tamamlanan çalışma yaşamına girilmi olur. Çalışma yaşamı insan hayatında önemli bir yer tutar. Çünkü insan yaşamının 3te 1'i çalışarak geçer ve bu faaliyetle birey sadece maddi kazanç (ekonomik anlamda gelir) elde etmekle kalmaz bir yandan da yaptığı işten mutluluk elde etmesi başarı kazanması ve tatmin olması gibi manevi kazanımlar elde eder.
-

- İnsan için çalışma ekonomik ve psikolojik boyutu dışında , sosyal boyutuda sahiptir. Çalışma, toplumla birleşip bütünleşmek, toplumda yer ve rol sahibi olmak , saygınlık kazanmak için gerekli olan temel toplumsal kurumların başında gelir. Çalışma mekanı bireyin isteyerek yada istemeyerek içine bulunmak zorunda kaldığı bir sosyal alandır. İnsanlar içinde yer aldığı çalışma ortamlarıyla geleceği organize ederler , diğer insanlarla ilişki kurarlar. Gruplar arası etkileşimi sağlarlar ve geniş bir sosyal çevre inşa ederler. ADLER çalışmayı hayatın önemli sorunlarından biri olarak ele alır. Bu sorun gelip geçici olmayıp, sürekli bireyin karsısına çıkan zorlayıcı isteklerde bulunan kaçınılmaz bir sorundur.
- Çalışmanın birey açısından önemine Dubin ve Mannheim farklı bir açıdan yaklaşmışlardır. “Çalışanlar, eğer anlamlı bir çalışma beklentisinde olmazlar ise toplum içinde yabancılaşmaya giden yolu izlemek için yeşil ışık yakılacağı aşıkardır, demektedirler.
- Bu noktada çalışmanın belirli bir beklenti ve amaç çerçevesinde gerçekleştiriliyor olmasının çalışmaya anlam kazandırdığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla insanlar “niçin çalışırlar” yada insanları çalışmaya yönelten unsurlar nelerdir” sorularına cevap bulmak çalışmanın birey açısından anlamını kavrayabilmek anlayabilmek açısından önemli olacaktır.

- **BİREYİ ÇALIŞMAYA SEVK EDEN UNSURLAR**

- İnsanların yeme içme ve barınma gibi doğal ihtiyaçlarını finanse etmesi gerekir.
- İnsanın diğer gereksinimleri için de paraya ihtiyacı vardır
- Bireyler gelecekleri için para biriktirme ihtiyacı hissederler.
- Bireyler işlerini severler.
- Bireyler kariyer sahibi olmak isterler.
- Bireyler çalışmanın yaşamlarının doğal bir parçası olduğunu düşünürler.
- Kuskusuz geçim kaygısı,bununda gerisinde yaşamını sürdürme dürtüsü bulunmaktadır. Acaba insanda doğuştan çalışma ihtiyacı denilebilecek bir güdünün varlığından söz edilebilirmi? Çalışma güdüsünün doğustan değil, ancak ikincil bir konuda, sosyal yaşamda öğrenilmiş güdülerden olduğu tezini daha çok desteklemektedir. Bunun yanısıra çalışma, insanın mutlulugunun , yaşam doyumunun , ruh sağlığının temellerinden biri olduğuna da kuşku yoktur. Topluma yararlı insan olmak, başarılı olmak gibi hedefler sosyalleşme süreci içersinde her insanın içselleştirdiği , toplumsal rolünün bir parçası olarak algıladığı yaşam çizgileridir. Bireyleri çalışmaya yönlendiren faktörler nedensellik ölçütünde incelendiğinde Ekonomik, psikolojik ve toplumsal olmak üzere 3 başlık altında toplanır.

-

EKONOMİK NEDENLER

- Bireyin ekonomik gelir elde etmek amacıyla çalışmasında dayanır. Birey sadece kendi ihtiyaçlarının karşılanması için değil, aynı zamanda bakmakla yükümlü olduğu kişiler içinde çalışmak ve gelir elde etmek zorundadır. Bu da bilinen bir gerçektir. Bireyin zorunlu ihtiyaçlarını temin edebilmek adına çalışmaya önem verdiğini görmek mümkündür. Çalışma sadece ekonomik amaçla değil, bireyin pek çok farklı ihtiyaç, gereksinim ve beklentilerini karşılamak için de gerçekleştirilmektedir.

PSİKOLOJİK NEDENLER

- Belli bir işi yapmak insanın belirli bir zamanını alacağı için çalışma yaşamı psikolojik açıdan önemlidir. İnsan zamanını bir şekilde geçirmek zorundadır. Bu zamanı nasıl geçireceği bir takım koşullara bağlı olarak kendi seçimine bırakılmıştır. Bireyin çalışma esnasında başarılar elde etmesi psikolojik tatmin elde etmesine yol açar ve kişisel saygınlığını pekiştirir. Bu tatmin genel yaşamada taşınır.

TOPLUMSAL NEDENLER

- Çalışma insanın bir iş ortaya koyabilmesi için diğer bireylerle etkileşimi ve hiyerarşik bir düzen içinde belli bir statüye ulaşmasıdır. Toplumsal nedenler şunlardır:
- Üye olma duygusu: İnsan yabancılaşma hissettiğinde bir gruba bağlı olmanın değerini daha iyi anlar.
- Kendini belirtme ve değer yargısı: Kişinin grubunca kabul edildikten sonra kişiliğini belirtmeye başlaması grubunun duygularına saygılı olmaya devam etmesi şartıyla yerinde olur. Böylece birey sosyal bir değer kazanabilir.

ÇALIŞMA YAŞAMINDA SOSYALLEŞME

- Kişinin hayatında bazı temel düzlemler yer almaktadır. İlk olarak çocukluk düzlemidir. Dünyayı algılayabilme kapasitesine sahip değildir. Doğumundan itibaren yaklaşık 5-6 yaşlarına kadar süren zaman dilimidir. Bu dönemde genellikle oyun hakimdir. Bireyin geleceğe ilişkin herhangi bir yaşam amacı bulunmamaktadır.
- İkinci düzlem; bireyin uzun yıllar devam eden eğitim sürecidir. İlkokuldan üniversiteye kadar süren bu uzun dönemde birey yine pasiftir. (6-7 yaşından itibaren 20 lı yaşların ortalarına kadar süren dönem) ancak buradaki pasiflik çalışma yaşamı açısından pasiftir, bu dönemde birey dünyayı algılamaya başlamakta belirli amaçlar etrafında mücadele vermektedir.
- Üçüncü düzlem ise; bireyin çalışma yaşamına katıldığı an başlayan ve uzun yıllar aktif olarak çalıştığı dönemdir. 20-25 yaşlarında başlayan ve 55-65 yaşlarına kadar devam eden süredir. Bu dönem bireyin emekliliğine ayrılması ile sona erer.
- Dördüncü düzlem ise; bireyin yaşamında tekrar pasif kaldığı dönemi içerir. Bu dönemde de kişi kendi istek ve arzularına yönelik bir takım hobi ve benzeri aktivitelere

önem vermekte , gelecekle ilgili amaçlar barındırmamakta ve kendisine fazla zaman bırakma eğilimindedir.

- **Bireyin İş Bulma Süreci**

- Birey eğitimini tamamladıktan sonra hemen çalışma yaşamına girememiş ise işsizlik olgusu ile yüzleşmektedir. Bu durumun sebep olduğu sıkıntı, bireyin çalışma yaşamına girmesi konusunda hırsını arttırmaktadır. Bu süreçle oluşan hırs zaman zaman bireyin yanlış kararlar almasına yol açabilmektedir. Özellikle ne iş olsa yaparım mantığında başlanan çalışma dönemi bireyin mutsuz ve başarısız çalışma yaşamının başlangıcı olabilir. Bu sürece girilmemesi için bireyin eğitim aldığı alanda işe girmesi önemlidir. Bireyin çalışma yaşamına katılması için birtakım önkoşullar bulunmaktadır.

- Bu koşullar, bireyin işiyle ilgili bilgi, eğitim yetenek ve mesleki tecrübe olması şeklinde sıralanabilir. Birey çalışma yaşamına katıldığında , çoğunlukla geçmiş yaşamına ait kültürel birikimlerini de beraberinde getirmektedir. Özellikle işe ilişkin tutumları ve yaşamında çalışmaya yüklediği anlam ve kişisel değerler kümesi, bireyin geçmiş yaşantısından etkilenmektedir. İş bulma aşaması gerçek bilgi edinme de ki güçlükler nedeniyle , yanlış değerlendirmelerin ve beklentilerin oluşabileceği hem birey, hem de örgüt açısından hayal kırıklığına yol açabilecek gelişmelere açık bir aşamadır.

- **Bireyin İşe Girişi ve Psikolojik Sözleşme**

- İşe ilk girilen günlerde bireyin yaşadığı bir şok söz konusu olabilmektedir. Bu şoka gerçek soku yada gerçeklerle yüz yüze gelme şoku adı verilir. Birey, işe başladığı ilk zamanlarda , yoğun bilgi bombardımanına maruz kalma, işe ve iş çevresine yabancı olma, çalışma arkadaşlarına uyum sağlayabilme gibi zorluklarla karşılaşabilmektedir. Bu olaylar şokun şiddetini arttırabilmektedir. Bireyin yaşadığı şokta beklentilerinin önemi büyüktür.

- Birey yeni bir örgüte girerken mutlaka bir takım beklentiler içerisindedir. Bu beklentiler bireyin kişisel önceliklerine göre maddi (ekonomik) ya da manevi (kariyer yükseltme, tanınma) temelli olabilmektedir. Dolayısıyla bireyin önceliği kendi beklentilerinin örgüt tarafından ne kadarlık bir kısmının karşılandığı üzerinedir.

- Birey beklentilerinin karşılanamadığını düşündüğünde işine yönelik olumsuz tepkiler geliştirmeye başlayacaktır. Örneğin; bireyin beklentilerinin karşılanamaması bireyin iş tatminini düşürecektir. İş tatmininde azalmanın devam etmesi, işten soğuma ve işten ayrılma şeklinde sonuçlanabilecektir. Bu bağlamda tarafların konuşulmayan ancak var olduğu bilinen bu beklentileri “psikolojik sözleşme” kavramı çerçevesinde incelemek uygun olacaktır.

- **BİREYİN KARIYER GELİŞİMİ**

- **MOTİVASYON**

- **ÇALIŞMA YAŞAMINDA BİREYİN SORUNLARI**
- **İŞ MONOTONLUĞU**
- **YORGUNLUK VE İŞ KAZALARINA ETKİSİ**
- **ÇALIŞMA VE ERGONOMİ**